

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Een attestatie naar de CGK?

Laatst vroeg iemand mij: 'waarom duurt het zo idioot lang voordat ik mijn attestatie krijg? Een eenvoudige administratieve handeling, die kan door het kerkelijk bureau toch zo uitgeschreven worden?'

Dat bleek dus tegen te vallen.

Of viel het juist mee, is een attestatie meer dan hij gedacht had?

B. Luiten ■

Een pastorale brief

Met vaste regelmaat wordt van de kansels afgelezen, dat mensen hun attestatie hebben aange-

vraagd. In onze kerken zijn veel komende en vertrekkende leden.

Maar wat betekent zo'n mededeling? Eigenlijk kom ik steeds vaker tegen, dat er maar weinig begrepen wordt van het handelen in de kerk. Wat wel steeds meer toeneemt, is het verzet tegen regels en regeltjes. Maar wat eruit ziet als een regel of als een administratieve handeling, heeft meestal meer inhoud dan menigeen in de gaten heeft.

Zo'n afkondiging betekent bijvoorbeeld *niet*, dat die personen al vertrokken zijn. Dat is misverstand nummer 1. Het gaat om mensen die *willen* vertrekken. Zij vragen daarom een aanbevelingsbrief van de ene kerk naar de andere. Want dát is het. Een attestatie is een pastorale brief aan een zusterkerk, met het verzoek de betreffende personen te ontvangen als broers en zussen in de Heer.

Meestal staat daarin, dat diegenen (voor zover wij weten) christelijk zijn in leer en leven. Sober, maar wel waarheidsgetrouw. Als het anders is, schrijven we dat. Maar het kan zijn, dat er in onderlinge contacten meer bekend is. Dat er misschien wel onderling vermaan plaatsvindt, of wat dan ook. Dan heeft ieder gemeentelid twee weken de tijd om zich daarmee bij de kerkenraad te melden. Zodat er een eerlijke brief geschreven kan worden en belangrijke contacten elders worden overgenomen en voortgezet.

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven - B. Luiten</i> Een attestatie naar de CGK?	687
<i>Meditatief - J.B. de Rijke</i> Het eerste	691
<i>Wandelen met God - B. Luiten</i> Instappen	692
<i>Achtergronden - P. Voorberg</i> Nog altijd uit op elke kwaad...	694
<i>Van binnen naar buiten - M. Horsman</i> Zin en onzin van een 'Amerikaans' avontuur	698
<i>Uit de kerken, Persbericht</i>	

Eigenlijk is het de gemeente zelf, die op die manier de attestatie meegeeft. De kerkenraad geeft daarin slechts leiding, zoals in zoveel zaken die worden afgekondigd. Afkondigingen zijn geen nieuwsberichten, ze worden gedaan omdat medewerking en/of instemming wordt gevraagd.

Daarom hoeven bijv. reisattesten niet afgekondigd te worden, aangevraagde gastattestaties ook niet. Mensen die op reis gaan of elders gastlid worden, blijven ter plaatse lid, zij vertrekken niet.

eigenlijk is het de gemeente zelf, die op die manier de attestatie meegeeft

Ik vraag me af of ieder dit zo beleeft. Want dit-zelfde geldt dus voor afkondiging van kerkdiensten op een trouwdag, voor benoeming en bevestiging van broeders en zusters, voor openbare geloofsbelijdenis, voor bediening van tucht, enz., enz. Het is de gemeente die het doet, die iemand roept tot ambt of taak, die een huwelijksbevestiging goedkeurt, enz. De kerkenraad geeft (slechts) leiding hierin.

Goed om te beseffen, en er bewust iets mee te doen. Wat wie zwijgt, stemt toe! Dat is keer op keer je persoonlijke en onze gezamenlijke verantwoordelijkheid.

En ook, als je zelf een attestatie aanvraagt, doe je dat ruim van te voren. Een administratieve handeling kan in vijf minuten, maar aan een attestatie werken heel wat mensen mee.

Niet verhuizen, toch een attestatie?

Normaal gesproken wordt een attestatie binnen het kerkverband van de GKv altijd aanvaard. Geven wij in Zwolle iemand een aanbevelingsbrief mee voor de kerk in bijv. Eindhoven, dan wordt diegene daar zonder meer als lid ontvangen. Wij vragen die kerk in Eindhoven dan niet eerst toestemming voor. Andersom gaat het net zo, wij aanvaarden elke attestatie van elke zusterkerk. Daar onderhoud je samen een kerkverband voor. Van kerk tot kerk is er (bij alle onderscheid) eenheid in leer en kerkregering.

Punt is wel, dat er in een dergelijke situatie altijd sprake is van een verhuizing. Anders vraag je geen attestatie aan. Althans, dat was tot voor kort zo. Want tegenwoordig komt het ook voor, dat gemeenteleden hun attestatie aanvragen naar de Christelijke Gereformeerde Kerk in dezelfde plaats. Dan is er geen sprake van verhuizing maar zijn er andere argumenten. Deze situatie kan voorkomen wanneer plaatselijke kerken elkaar hebben erkend als trouwe kerk van Jezus Christus. Dan noem je het geen onttrekking meer, als mensen van de ene naar de andere gemeente gaan. Voortaan worden attestaties meegegeven.

Dat is heel mooi, maar in dat geval is de vraag wel of zo'n attestatie terecht wordt aange-

vraagd. Wat is de reden, en kunnen we die samen accepteren? Is er bijv. een situatie van een gemengde verkering (CGK/GKv), dan zullen we als kerken al gauw bereid zijn om onze eenheid aan het stel te laten merken. De vriend en zijn vriendin zullen over en weer kunnen deelnemen aan de viering van avondmaal, als ze belijdend lid zijn. En wanneer zij uiteindelijk kiezen voor één van beide kerken, zal degene die de overstap maakt een attestatie meekrijgen. Ieder snapt, dat dit een wettige reden is. En er is nog wel een soortgelijke situatie te bedenken, waarvan we samen kunnen inzien dat het goed is om elkaar over en weer te aanvaarden.

Maar het kan ook zijn, dat er heel andere motieven in geding zijn. Zoals vorige week aan de orde was, dat gemeenteleden onvoldoende beseffen hoe zij van de Heer hun eigen plek hebben ontvangen, zoals Hij het wilde. Een plek in zijn gezin, om daar trouw te zijn als een broer of een zus. Broers en zussen kun je niet uitkiezen, je kunt ze niet omruilen, je kunt ze ook niet teruggeven. Daar zijn het broers en zussen voor. Die benaming ziet op een eenheid die dieper gaat dan je eigen leven, die eenheid gaat terug op Vader.

Alleen bij wederzijds goedvinden

In documenten van wederzijdse erkenning als kerken van Jezus Christus worden beloftes gedaan en afspraken gemaakt. Beloofd wordt o.a. dat elke kerk in eigen kerkverband zich zal inzetten voor de verdergaande eenheid. En afgesproken wordt o.a. dat kerken over en weer elkaars censuur aanvaarden. Het kan dus niet zo zijn, dat iemand de overstap maakt om de kerkelijke vermaning en tucht te ontlopen. Eenheid in leer en kerkregering is altijd een wezenlijk element in de wederzijdse erkenning.

In dat kader staat stevast ook iets als: 'wij zullen geen leden van elkaar accepteren zonder wederzijds goedvinden'. Met andere woorden: 'wij zullen niet zomaar attestaties afgeven naar elkaar, maar altijd eerst even contact hebben daarover'. Want als er geen sprake is van verhuizing, wat is de reden dan wel? Kunnen we die over en weer goedvinden?

Gemeenten spreken op die manier met elkaar af, *dat de leden in principe allemaal op hun eigen plek blijven. Op hun plek van de Heer persoonlijk ontvangen* (1Kor. 12:18)! Om daar trouw te zijn en de broers en zussen om hen heen te dienen en mee te nemen. In de viering van het avondmaal ontvangen ze elkaar in de Heer. Ook aanvaarden zij verantwoordelijkheid voor elkaar.

De erkenning van een zusterkerk wil daar op geen enkele wijze tussenin komen. Zij wil niet als een reden worden aangegrepen om broers en zussen te verlaten.

Gemeenten zeggen tegen elkaar: 'we zitten niet te wachten op een wederzijdse uittocht van leden'. Alleen als er werkelijk reden toe is, geven we een attestatie af.

Indringende vragen

Hetgeen met zich meebrengt, dat het afgeven van een attestatie echt een punt van bespreking kan worden. Gemeenteleden willen naar de CGK, vragen een attestatie aan maar krijgen die niet zomaar mee. Dat geeft gesprek in de gemeente, uiteraard, maar dan heb je ook iets om over te praten. En om samen naar boven te halen hoe je eigenlijk aan je eenheid komt. Dat geen mens die bedacht heeft, maar dat we die van de Heer ontvangen. Met daarbij als extra dimensie dat de Heer zegt: 'zoals je met elkaar omgaat, zo ga je met Mij om, zo vat Ik dat op' (Mat. 25:40).

Een attestatie weigeren, zal niet gebeuren om redenen, dat iemand een zondig leven leidt of zo. Want dat kunnen we er allemaal in schrijven, met het verzoek aan de ontvangende kerk om het intensieve herderlijke toezicht over te nemen en voort te zetten. Ik zeg het maar even, omdat dat de eerste reden tot verontwaardiging kan zijn: 'wat mankeert er aan ons, dat we geen attestatie krijgen?' Maar daar gaat het niet om. Het punt is heel simpel, maar ook heel diep: *willen* wij eigenlijk wel aan onze nieuwe zusterkerk deze vraag te stellen, dat ze jullie als lid aanvaarden? Zijn *wij* niet gegeven aan elkaar? Wij hebben samen gedronken uit één beker en gegeten van hetzelfde brood. Besef je wel wat dat inhoudt? En heb je alles gedaan wat je kon doen om daar inhoud aan te geven? Heb je je *gegeven*? Heb je de ander echt willen dienen? Heb je de Heer gezien in je broeder en zuster? Het is prima dat je je verbonden voelt met christenen uit een andere gemeente of uit een andere wijk. Maar zie niet over het hoofd wie God metterdaad aan je geeft, vlak om je heen! Daar begint je eenheid, je verbondenheid, je trouw. We willen niet meewerken aan een vertrek waarin de beloofde trouw in geding is, en aan alles wat daarop lijkt.

Andersom, als mensen uit de CGK zich bij ons melden, met het verzoek om lid te mogen wor-

daar begint je eenheid, je verbondenheid, je trouw

den in de GKv, spreken we net zo. We zullen eerst erop aansturen dat ze trouw blijven op hun eigen plek. De wederzijdse erkenning als ware kerken geeft daartoe juist een extra stimulans. Het is niet een brug waar je gemakkelijk overheen kunt. De erkenning geeft juist aan, dat het daar net zo dicht bij de Heer is als hier. Dus waarom zou je dan je plek verlaten? Als je daar de Heer niet kunt dienen, waarom hier dan wel? Er kunnen uitzonderlijke situaties zijn, waarin een uitzondering mogelijk is, zie wat ik vorige week daarover schreef. Het gaat me nu om de *grondhouding*, van waaruit je denkt als gemeente en als christen. Als daar de Heer is, en ook hier, is er in principe geen enkele reden om te veranderen. Is dat ook niet goed.

Onze verbondenheid wordt beproefd

Een gemeente verlaten is een heel ingrijpend iets, zo iets doe je als het echt niet anders kan, in geval van dwaling of openlijke misstanden waardoor een kerk niet langer trouw genoemd kan worden. Maar niet uit voorkeur of uit hang naar verandering. Laten we wel bedenken dat heel deze situatie, waarin meerdere kerken parallel aan elkaar optrekken, er eigenlijk zo niet zou mogen zijn. Bijbels gezien zouden we één kerk moeten zijn, of meerdere kerken in hetzelfde kerkverband. Dan was die overstap niet eens mogelijk, die route zou niet bestaan. Je zou het 'gewoon' moeten uithouden met je broers en zussen. Wat alleen kan als je de ander hoger acht dan jezelf (Rom. 12:10,11)! Niet beter, dat hoeft niet altijd, wel hoger. Omdat je zelf kunt *buigen*, bereid om te dienen. Bedenk wel: wat je doet voor de *minste* broer of zus van de Heer, dat doe je voor Hem. Als je dat bedenkt en gelooft, kijk je niet gauw meer over een ander heen. Zijn ze je niet gauw te min, die broer en zus die zo anders zijn. Ik zie dat inmiddels als een beproeving. Door een kerk die ter plaatse zo dichtbij komt, en in sommige opzichten aantrekkelijker kan lijken, wordt voor menigeen de vraag actueel: 'waarom zou ik blijven?' Je zult maar teleurgesteld zijn, of vastgelopen voor je gevoel. Dan kan een 'nieuwe start' aantrekkelijk zijn, je krijgt weer nieuwe impulsen en zo. Maar tegen welke prijs? Wie laat je daarvoor achter?

We hadden die ervaring al een tijdje met de evangelische gemeenten, er was herkenning en een nieuwe gloed, velen trok dat aan al waren er toch ook belangrijke verschillen. Daar moest voor gewaarschuwd worden. Maar als zulke verschillen er niet zijn, als we zelfs vrijuit kunnen zeggen dat de Christelijke Gereformeerde Kerken trouw aan Jezus Christus zijn, dan kan een 'overstap' een uitkomst lijken. Stel je voor, dat je daarmee een hoop sores achter je zou kunnen laten, moeiten met elkaar en met het 'gezin'. Dat zou heel erg te begrijpen zijn, en toch is het een beproeving. Want je bent niet vrij in je keus, je hebt iets beloofd aan God en aan elkaar.

Dat is het punt. Hoe kijk je naar elkaar, als mensen die je kunt achterlaten of als mensen met wie je diep verbonden bent? Daarbij komt nog een andere vraag: hoe laat je sores achter? Is het niet een illusie om te denken, dat je dat doet door een overstap te maken? Neem je dan jezelf niet mee? Heb je binnen de kortste keren dan niet weer andere sores om je heen? En waar laat je die dan? Ga je dan weer weg? Is dat de manier? Hoe *ondiep* wordt het dan allemaal. Volgens mij is er een hogere weg die ons gewezen wordt. Paulus schreef aan de Korintiërs over de *liefde*, als de weg die alle gekrakeel en teleurstelling overstijgt (1Kor. 13).

Hoe veilig is de kerk?

Liefde is niet te koop.

‘Zou een man met al zijn rijkdom liefde willen kopen, dan werd hij smadelijk veracht’ (Hooglied 8:7).

Daarom hoeft niemand liefde te verdienen.

Liefde krijg je, van God en zo ook van je broers en zussen in de kerk.

Het is heel verkeerd als liefde een soort beloning wordt voor goed gedrag, of voor wat iemand kan of geeft. Zo gaan ouders niet met kinderen om, zo gaan wij in de kerk ook niet met elkaar om. Wij beloven niet te blijven als anderen aan (onze) voorwaarden voldoen.

Denk je eens in wat dat zou betekenen.

laat de liefde oprecht zijn en niet gekoppeld aan voorwaarden

Stel, dat een man zijn vrouw zou beloven: ik heb je innig lief, *als* je mij niet teleurstelt, en als er niet iemand op mijn pad komt die mij meer inspireert, enz. De vrouw zou geen moment zeker zijn van haar man, ze zou zich niet veilig voelen, zich niet veilig kunnen voelen. Ieder begrijpt dat.

De vergelijking is niet helemaal congruent, maar let op het punt van overeenkomst. Wanneer je in de gemeente zegt van elkaar te houden, om elkaar tot een broer en zus te zijn, laat dan de liefde oprecht zijn en niet gekoppeld aan voorwaarden. Wek niet de indruk dat je binnenkort net zo goed weg kunt zijn, als je denkt dat dat beter is voor jezelf. Want dan voelt niemand zich meer veilig. Dan ontstaat er een *drive* dat je aantrekkelijk moet zijn, dat je goed te voorschijn moet komen en dat je veel te bieden moet hebben, omdat je broer of zus anders weggaat.

Dat klimaat is een ramp voor de kerk. In het huis van de Heer mag ieder zich juist wel veilig voelen. Niemand hoeft zich hier groter of beter voor te doen als hij is. *Niemand hoeft hier liefde te kopen.* Hier mag je fouten maken, zonder dat je in de grond wordt geboord. Hier word je niet afgerekend op wat je kunt of niet kunt. *Niemand zal je daarom verlaten.* Hier word je aanvaard in de Heer!

Daarmee zeg ik dus niet, dat alles altijd goed gaat in de kerk. Juist niet! Ik ontken ook niet, dat er nog veel eenzaamheid is, dat mensen teleurgesteld kunnen raken in elkaar, dat dat een aanslag kan doen op je motivatie. We worden concreet geroepen om daar wat aan te doen, om elkaar als broer en zus ook werkelijk te waarderen. Maar ik zeg wel, dat alles wat je op een kerk aan te merken kunt hebben, nog geen reden is om haar te verlaten. *Zolang de*

Heer er is, kun jij ook blijven. Zolang Hij zijn Geest nog geeft en Zich niet schaamt voor deze gemeente, hoef jij dat ook niet te doen. Dat kan een offer van je vragen, maar dat is niet erg, juist daardoor bestaat de kerk.

‘Mogen liefde en trouw je nooit verlaten, wind je ze om je hals, schrijf ze in je hart.’

(Spr. 3:3)

De kerk geloof je

Veel van de kerk is niet te zien. Wat je wel ziet, is vaak zo eenvoudig, menselijk, beperkt. Dat is op zich al een beproeving. Want er is geloof nodig om te belijden, dat Jezus haar bijeen brengt. En dat Hij zelf in haar midden is.

De vraag is dan: waarin neem je je uitgangspunt, als je denkt en spreekt over de kerk? *In wat je ziet?* Dan zul je vaak negatief zijn. Niet altijd, maar toch wel regelmatig. Dat zal dan ook snel je gesprekken beheersen, allerlei kritiek op anderen en zo.

Beter is je uitgangspunt in geloof te nemen, *in de Heer*. Omdat de kerk bij Hem begint! Paulus had met de Korintiërs heel wat appels te schillen. Toch begint hij zijn brief met: ‘Ik dank mijn God altijd voor u, omdat Hij u in Christus Jezus genade heeft geschonken. Door Hem bent u in elk opzicht rijk geworden. Alles wat u zegt en al uw kennis bewijst dat het getuigenis over Christus bij u verankerd is, en hierdoor ontbreekt het u terwijl u op de komst van onze Heer Jezus Christus wacht, aan geen enkele gave van de Geest. Hij is het ook die u tot het einde toe de zekerheid geeft dat u geen blaam zal treffen op de dag van onze Heer Jezus Christus. God, door wie u geroepen bent om één te zijn met zijn Zoon Jezus Christus, onze Heer, is trouw’ (1 Kor. 1:4-9).

Hoe krijgt Paulus het uit zijn pen! Want diezelfde Korintiërs zeggen nog heel wat domme dingen en met die geestesgaven maken ze elkaar eerder kapot dan dat ze elkaar opbouwen (zie de rest van de brief).

Het antwoord is even eenvoudig als doeltreffend: hij ziet de gemeente in Christus. Ondanks alles *herkent hij de Heer in haar!* Dan mag er veel op haar aan te merken zijn, *maar wie zij is staat of valt daar niet mee.* Daarom kan Paulus beginnen met danken en straks eindigen met: ‘Mijn liefde gaat uit naar u allen, *met wie ik één ben in Jezus Christus*’ (1 Kor. 16:24).

Hoe spreekt u zelf over de gemeente?

Hoe denkt u over haar?

Hoe ziet u haar?

Geloof u haar?

Ds. Bas Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum.

Het eerste

De HEER riep Mozes en zei vanuit de ontmoetingstent tegen hem: “Zeg tegen de Israëlieten: Als iemand van jullie de HEER een offer uit de veestapel wil aanbieden...”

Lev. 1:1-2a

J.B. de Rijke ■

De HEER neemt het woord nadat Hij ‘gesetteld’ is in de ontmoetingstent. Hij-is laat van zich horen. Hij roept erbij. Maar het is de toon die de muziek maakt. Waar zal Hij over gaan spreken met Mozes? Gespreksstof genoeg. Bijvoorbeeld om eerst maar even een grondige evaluatie te hebben van de afgelopen periode. En dan te concluderen: eens maar nooit weer. Of om het volk eerst maar eens stevig de pin op de neus te zetten. ‘Nu Ik hier toch ben...’ Maar niets van dat alles. De verrassing wordt alleen maar groter. Want de HEER gaat het met Mozes hebben over de eredienst en dan m.n. over de offers. Voor ons niet het meest boeiende gespreksonderwerp? O.K. laat ik het dan anders zeggen: de HEER gaat het hebben over de omgang tussen Hem en ons. Hij doet dat aan de hand van offers. Hoofdstukken lang gaat het over offers. De meest uiteenlopende offers. Het gaat er inderdaad wel heel uitgebreid over. Maar ja, de Here God is natuurlijk ook niet zomaar iemand. Wil je met Hem omgaan dan komt het er op aan. Ook op de details. Je hebt niet met je vriendje te maken maar met je hemelse Vader!

Zonde eerst?

Waar denk jij als eerste aan bij offer? Misschien net als ik, aan het offer dat de Here Jezus voor ons heeft gebracht op Golgotha. Voor onze zonden. Voor mijn zonden. Maar waarom denk ik, als het gaat om de omgang met God direct aan mijn zonden? Tja, ik heb het gevoel dat ik dat zo heb geleerd. En ook niet zomaar. Als Jesaja de Here God ontmoet dan is zonde-, schuldbesef een van de eerste reacties bij Jesaja. (Jes. 6) En vanuit de Heidelbergse Catechismus leer ik dat ik mijn zonde en ellende grondig moet kennen om mij voor het aangezicht van Gods majesteit te erootmoedigen. (zondag 45) Als ik God ontmoet dan zal Hij wel eerst beginnen over mijn zonden. Toch!?

Levenswijding

De grote verrassing van Leviticus 1 is dat de HEER het gesprek met Mozes niet inzet met verwijten over alles wat is misgegaan. En als het dan over offers gaat, begint Hij niet direct met het offer voor de vergeving van zonden. De HEER zet in met het feest van de relatie. Hij geeft ons eerst ruimte om ongecompliceerd aan Hem te laten merken dat we blij met Hem zijn. Ruimte voor het brandoffer. Ruimte voor dankbaarheid. Wijding van heel het leven aan Hem.

Als God begint te spreken over de omgang met Hem dan hoor ik paradijsklanken. Hij is het niet vergeven. En dat laat Hij merken. Hij laat horen dat Hij nog steeds het meest geniet van de relatie waarin Hij en de mens er helemaal voor elkaar zijn.

Hij-is dezelfde

Waarschijnlijk zou het geen verrassing moeten zijn dat God in Leviticus direct duidelijk maakt dat Hij vooral geniet van de relatie waar in we er helemaal voor elkaar zijn. Dat het voor mij toch wel een verrassing is, komt door beelden die ik me over Hem vorm. Maar als ik luister wanneer Hij mij erbij roept dan doet die verrassing wel weer wonderen. Wat een genade dat Hij blijft inzetten op de volle relatie. En in het licht van Leviticus 1 krijgen die woorden van Paulus dan extra diepte als hij schrijft ‘met beroep op Gods barmhartigheid vraag ik u om uzelf als een levend, heilig en God welgevallig offer in zijn dienst te stellen, want dat is de ware eredienst voor u.’ (Rom.12:1)

In de ontmoetingstent, de tempel die ik ben door God en voor God sinds Pinksteren begint het hier nog steeds mee: Levenswijding. Tot er geen tempel meer is. Waar God mee begint, is ook het einde!

Ds. Jan Bert De Rijke is predikant van de Gereformeerde Kerk te Krimpen aan den IJssel.

Instappen

wandelen met God

Iemand vergeleek Gods verbond met een trein.

Wanneer je daar eenmaal in zit, kun je meerijden tot het eind.

Als je maar nooit uitstapt.

B. Luiten ■

Wat een mens al niet verzint aan voorbeelden! Het lijkt zo eenvoudig, even een vergelijking om iets duidelijk te maken. Heel wat preken worden ermee aangevuld om de boodschap dicht bij de mensen te brengen. Een voorbeeld, dat snapt iedereen, toch? Ja, maar het moet wel zuiver gekozen worden, anders doet het meer kwaad dan goed. Vaak zijn het die voorbeelden die blijven hangen en een eigen leven gaan leiden.

Neem nou die trein. De bedoeling snap ik wel, namelijk dat God je brengt van belofte naar vervulling. Hij neemt je op de arm als een herder. Hij draagt je als op de vleugels van een arend. Dus als je denkt deze beelden te moeten aanvullen, voor de duidelijkheid, kun je de vergelijking maken met een trein: 'ga maar zitten, je kaartje is betaald, je bestemming staat erop'. Hoewel de betrouwbaarheid van het rijdend materieel vandaag beduidend minder is dan van de herder van toen.

Zo wordt de arend een trein. Iedereen kan dat snappen. De vraag is alleen: is dit nu een zuiver beeld van Gods verbond met ons?

Kun je dit verbond (voor jouw deel) vergelijken met een plek waar je zit? Waarbij je vervolgens alleen nog maar uit het raampje hoeft te kijken? Terwijl je maar één zorg aan je hoofd hebt: nooit uitstappen!?

Niet uitstappen?

Nu kan die trein me nog niet zoveel schelen. Maar wat me raakt, is de negatief getoonzette waarschuwing, waar alles om zou draaien: 'pas op, dat je *niet* uitstapt!'

Is zo ons verbond met God, dat we daar *in* zijn zolang we er maar *niet uit* gaan?

Ja, daarin is een belangrijk element van waarheid. Het is een onopgeefbaar goed, dat onze kleine kinderen van jongs af aan er helemaal bij horen voor God. Onze kinderen zijn *zijn* kinderen, wij beloven hen dat te vertellen en in alles te laten merken, in de kerk en thuis. Ze zijn al in het verbond voordat ze bewust zijn ingestapt, dus kunnen zij inderdaad alleen nog maar uitstappen (later), maar dat moeten ze vooral niet doen.

Maar in de bedoelde trein reizen niet alleen pasgeboren kinderen. Daar zijn ook de kleu-

ters, de opgroeiende jongens en meisjes, de pubers, de jong volwassenen, de carrière-makers, de gehuwden, de vaders en moeders, de zieken en gezonden, de rijken en de armen en noem maar op. Wat gebeurt er met hen, als zij in hun leven vooral horen wat ze *niet* moeten doen? Wat voor indruk ontstaat daardoor van God? Wat voor klimaat geeft dat in de kerk?

Waarom raakt me dit? Ik denk, omdat ik dit herken. Er is inderdaad een manier van spreken onder ons, die voornamelijk negatief is. Goed bedoeld, daar twijfel ik niet aan. Maar toch zo dat steeds benadrukt wordt wat fout is of fout kan gaan, wat niet goed is (of niet helemaal goed), wat *niet* mag, wat in erediens *niet* geoorloofd is en wat men *niet* wil meemaken. Als dat dan ook inderdaad *niet* gebeurt allemaal, is er *niets* aan de hand, dan loopt er *niemand* boos weg en krijgen we *geen* brieven op de kerkenraad. Dan is het in orde! Want dan stapt er niemand uit! Dan hebben we rust in de kerk (eindelijk).

Ik schrijf het maar even op zoals het kan gaan. Misschien wat overdreven, maar toch wel herkenbaar, vrees ik. In de hoop, dat we allemaal zullen reageren met: 'dit is toch niet waar? Dit kan zo niet!'

Instappen!

Want het is volstrekt ondenkbaar, dat we hiermee recht doen aan Gods verbond met ons. Wat Hij bedoelt, vraagt om een *positief klimaat* in de kerk. Niet dat we elkaar in de gaten zitten te houden vanuit de invalshoek hoe het niet mag en niet moet, maar dat we elkaar weten te bereiken met de vraag: 'hoe doen we het wél? Hoe hebben wij God lief boven alles en onze naaste als onszelf?'

Dit raakt aan opvoeding, aan het contact tussen de generaties in het algemeen, en aan alle onderlinge verkeer. Waar gaat het over als je spreekt en denkt? Over wat *niet* goed was en *niet* zou moeten, of *niet* helemaal zó? Of over hoe iemand dicht bij God komt, hoe je bidt en zingt (ook met de kinderen), hoe je je hart reinigt, je leven richt, enz.?

Dat maakt een wereld van verschil! En als ik me niet vergis, is er daardoor heel wat onder-

ling onbegrip in de trein, waardoor menigeen geneigd is zorgvuldig z'n eigen coupetje uit te zoeken.

Daarmee is de waarschuwing 'niet uitstappen' zeker niet overbodig geworden. Ik kan haar nog wel aanvullen met 'niet uit het raam hangen' en zo. Want er is veel om ons heen, wat Jezus 'dood' noemt, wat geen contact met God meer heeft. Probeer niet om dat mee te nemen, zuig dat niet in, verlang er ook niet naar. Maar het kan niet zo zijn, dat dit de toonzetting van de prediking is. Want je kunt (zogenaamd) niet uitstappen, maar de vraag waar alles om draait is: 'ben je ooit ingestapt?' Fouten vermijden is belangrijk, maar zeker niet alles. De vraag is: 'wat doe je wél, waar richt je je op, wil jij je leven toevertrouwen aan God, mag Hij je leiden en inzetten met het oog op zijn komend Koninkrijk?'

Ik blijf het merkwaardig vinden, als ik hier voluit de aandacht voor vraag in de prediking, dat er als commentaar kan komen dat Gods verbond te weinig aandacht krijgt. 'Hoe bedoelt u?', vraag ik dan. Dan blijkt nogal eens, dat juist die negatieve benadering te veel wordt gemist. 'Zeg nu eens goed, dominee, hoe het niet moet!' Dan is men gerust. Dan is het weer goed gezegd. De donderpreek, zeg maar, die moeten we hebben.

Ja, is dat zo? Ergens is die ook gemakkelijk, als ik even mag zeggen. Want het nalaten van kwaad is als boodschap heel beperkt.

Het is ook zeker niet zo, dat je het goed doet als je niks fout doet. Die indruk wil ik juist voorkomen. Die indruk moeten we ook *samen* voorkomen. Zo van: 'jij doet het goed als ik geen commentaar op je heb'. En vervolgens is er dan niets meer om over te praten, want het is in orde, zogenaamd. Nee, het gaat erom: 'jij doet het goed, als je je hart aan God geeft!' En dát willen we dan graag weten van elkaar! Hoe doe je dat, hoe helpen we elkaar, hoe voelen we elkaar daarin aan? Hoe nemen we de jonge generatie mee? Hoe helpen we die instappen?

Relatie

Het is waar, dat wie in Gods verbond geboren wordt van jongs af een geweldige positie heeft: kind van God, erfgenaam van heel zijn testament!

Tegelijk is ook waar, dat Gods verbond ons geen zitplaats biedt, maar een *relatie*. Een huwelijk houdt je niet in stand door nooit lelijke dingen tegen elkaar te zeggen. Dat is hoogstens een voorwaarde, maar niet de inhoud. Als je niks tegen elkaar zegt, zeg je ook niets lelijks, maar heb je dan door waar het in de echtverbinding om gaat? Nee, je komt er niet eens in de buurt. Daarentegen, als je weet te spreken tot elkaars hart, kun je ook wel eens iets anders uit je mond laten vallen wat minder gelukkig is. Een goede relatie kan heel wat stootjes hebben.

Ook in de eredienst gaat wel eens wat fout.

Eigenlijk is dat niet te voorkomen als steeds meer mensen delen van de liturgie verzorgen. (Wat is trouwens 'fout?') Maar als je samen je hart richt op God, en je weet dat van elkaar, je luistert, je bidt, je zingt, je offert, dan is dát waar het over gaat! En alles wat even anders ging, is daaraan volstrekt ondergeschikt, daar moet je het eigenlijk niet over hebben, in ieder geval niet zo dat het gaat overheersen.

Maar zo gaat dat dus niet altijd. Het komt voor dat iemand na een rijke eredienst die ene opmerking kan maken over dat ene moment dat haperde. Of dat dat terugkomt in een later gesprek. 'Verder was de dienst wel goed, hoor', kan er nog worden bijgezegd. 'Daar hebben we geen commentaar op.' Geen commentaar?! Wat heb je ermee gedaan? Hoe ben je daar geweest? Hoe is het mogelijk, als je de God van hemel en aarde ontmoet, dat je vooral de spijker op laag water ziet? Wat is dan eigenlijk de waarde van een eredienst? Is het een ritueel dat alleen geslaagd is als het foutloos was? Is dat waarop je let?

Opstapje

Het foutloze bestaat niet, niet bij ons op aarde. Dingen gaan soms verkeerd, wij kunnen ons vergissen, verspreken, alles is mogelijk. We kunnen ons best doen dat te voorkomen, dat is prima. Maar laat het vooral geen doel in zichzelf worden.

Want waar het om gaat is, dat God vraagt naar het antwoord van je hart en van heel je leven. Hij gaf je een geweldige positie! Vervolgens is zijn vraag: wat vind je daar van? Stap je hier nu ook zelf in met heel je hart en al je kracht? In het antwoord op die vraag mag je groeien, van jongs af aan. Heerlijk als je ouders hebt die je daarin meenemen! Aan wie je kunt merken dat God heel belangrijk voor hen is, en dichtbij. Zo leer je bidden, vertrouwen, praten, zingen. Op een goede dag merk je, dan anderen ook voor jou bidden. Niet alleen je ouders, maar mensen in de kerk. Er komt een leeftijd, waarin je als puber soms beter met anderen kunt praten dan met je eigen vader en moeder. Fijn als die er zijn en als die je de ruimte geven om je eigen ontdekkingen te doen. (Dan gaat er wel eens wat fout, maar ze laten je niet vallen.) Belangrijk als je wat mag gaan doen in de kerk, als je daarvoor vertrouwen krijgt. (Dat gaat niet meteen goed, maar dat geeft niet.) Je proeft de *veiligheid* in Gods verbond, je hoeft niet meteen alles te kunnen, je mag er toch helemaal bij horen! (Daar leer je van.) Zó stapt iemand in: *met een opstapje*, waar we samen aan kunnen werken! Terwijl je zo pas echt honoreert, dat het kind er van jongs af aan bij hoort: hij hoeft zijn plekje onder ons niet te verdienen, hij krijgt die van God zelf.

Ds. Bas Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum.

Nog altijd uit op elk kwaad...

Wie de gelegenheid krijgt om te promoveren in de theologie, mag ook een aantal stellingen aanleveren op dit terrein, ter discussie. Dat biedt de gelegenheid om uit te dagen en gedachten kort en prikkelend te verwoorden die je al lang bezighouden. Helaas is tijdens een promotie niet altijd de gelegenheid over de stellingen van gedachten te wisselen. Wellicht dat dit via de pers wel kan. Een stelling die ik op 17 januari 2007 lanceerde, verwees naar een zinsdeel uit antwoord 6o van de Heidelbergse Catechismus.

P. Voorberg ■

In meer dan 25 jaar preken maken, loop je daar steeds weer tegen aan. De HC brengt daar het geweten ter sprake dat ons onder andere aanklaagt "dat ik nog altijd uit ben op elk kwaad". Dat leidt tot zelfonderzoek en dat leidde tot vervreemding. Ik ben dat niet. U/jij wel? Klopt dit met antwoord 8 van diezelfde HC die leert dat wij niet meer uit zijn op elk kwaad?¹

Stelling

het geweten van een christen overdrijft als het hem aanklaagt dat hij nog altijd uit is op elk kwaad (zie antwoord 6o HC).

Hoe bent u rechtvaardig voor God?

Het gaat in antwoord 6o om de belangrijkste zaak voor een mens: hoe ben je voor God rechtvaardig? Je kunt voor mensen nog zo rechtvaardig lijken, als je dat voor God niet bent, wacht je het eeuwige oordeel. Daarmee lijkt mij antwoord 6o tot een van de belangrijkste van de HC te rekenen. Het korte antwoord op de vraag is: alleen door waar geloof in Jezus Christus. Meer is er niet van te zeggen. Dat is voldoende. Tot verdriet van vele catechisanten die dit antwoord moe(s)ten memoriseren, voegt de HC er vervolgens nog een heel verhaal aan toe, dat op een bepaald punt dus nogal vragen oproept. Nadat vastgesteld is hoe je rechtvaardig bent voor God, wordt een belangrijke vijand van dit eenvoudige geloof het woord verleend: je geweten. Dat geweten gelooft er niets van dat je zo eenvoudig tot vrij spraak in Gods laatste oordeel komen. Het wijst de gelovige² er op dat hij tegen alle geboden van God gezondigd en geen daarvan gehouden heeft en dat hij nog altijd uit is op elk kwaad. Kun je dan wel geloven dat je voor God rechtvaardig bent? De HC vervolgt

met het 'verlossende' antwoord: je geweten kan nog veel meer vertellen, maar God geeft je de volkomen voldoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus. En daarmee ben je volkomen rechtvaardig voor God.

De aanklachten van het geweten

Het geweten komt met forse aanklachten. Zo kan een gelovige in een crisis raken: mag ik me wel rechtvaardig voor God weten? Het geweten beweert:

1. ik heb tegen al Gods geboden zwaar gezondigd.
 2. ik heb niet een van Gods geboden gehouden.
 3. ik ben nog altijd uit op elk kwaad.
- Deze aanklachten worden in antwoord 6o als *drie feiten* vermeld. Tegelijk zit er iets hyperbolisch in: zelfs al zou het geweten je op al deze drie punten beschuldigen, dan nog ben je rechtvaardig voor God! Zo krijgt antwoord 6o ook iets triomfantelijks: wie gelooft, is desondanks rechtvaardig!

Heeft het geweten gelijk?

De aanklachten van het geweten heb ik met het oog op het doel van dit artikel in drieën verdeeld. Het lijkt me dat aanklacht 1 en 2 niet voor tegenspraak vatbaar zijn.³ Hoe zit dat met aanklacht drie? In de aanhef van dit artikel stelde ik al de vraag: ervaart u dat zo? Ben(t) u/jij nog altijd uit op elk kwaad? Bent u uit op ontucht, zedeloosheid en losbandigheid, afgoderij en toverij, vijandschap, tweespalt, jaloezie en rivaliteit, gekonkel, geruzie en rivaliteit, afgunst, bras- en slemppartijen en nog meer van dat soort dingen?⁴ Ben(t) u/jij uit op haat en uitingen van haat jegens God en de naasten? Het lijkt me dat hier enige vervreemding ont-

staat. Mag dat wel, als we hier de belijdenis van antwoord 6o naast leggen? Komt onze vervreemding voort uit onvoldoende zelfkennis? Mogen we wel veronderstellen dat het geweten hier er naast zit, of komen we dan in strijd met de belijdenis en moeten we de weg van het grammen gaan?

Hoe moet je de aanklachten van het geweten beoordelen? Er staat natuurlijk niet: als het goed is, klaagt je geweten je aan dat... Ook niet: de rechtvaardiging werkt als volgt: je geweten klaagt je aan dat...⁵

Ten slotte, we moeten ons nooit gemakkelijk van ons geweten afmaken. Maar het heeft niet het laatste woord: "en zelfs als ons hart ons aanklaagt: God is groter dan ons hart, Hij weet alles" (1 Johannes 3:20).⁶

Relevantie

Is de hier opgeworpen kwestie van belang? Als we een rijtje commentaren op de catechismus napluizen⁷ blijkt dat de meesten aan deze vraag voorbijgaan. Ursinus⁸ releveert de derde aanklacht ('nog vele verkeerde genegenheden'). Ze vervalt op grond van Christus' heiligheid (1 Korinthiërs 1:30). Daar gaat Ursinus aan mijn vraag voorbij, want in zijn catechismus stelt hij dat we nog altijd uit zijn op *elk* kwaad. G.H. Abma stelt wel de vraag aan de orde: "wiens geweten spreekt nog zo negatief?" en "ben ik werkelijk tot alle boosheid geneigd?" maar geeft in zijn (korte) behandeling geen reactie op deze bezwaren.⁹ C. Blenk geeft het geweten gewoon gelijk: "we blijken met al onze toewijding geen haar beter te zijn dan de buitenwereld". Voorts merkt hij op: "zondag 23 is typisch Paulus: 'Al is het dat mijn geweten mij aanklaagt (tegenwoordige tijd!)... en dat ik nog steeds tot alle boosheid geneigd ben (ook als christen), nochtans...". Dan verwijst hij naar Romeinen 4:5. Daar vermeldt Paulus evenwel alleen dat God de schuldige vrijspreekt, niet dat we nog altijd uit zijn op elk kwaad. L. Schuurman bestrijdt het 'nog altijd' van ons geweten de facto in zijn bewering: God geeft aan de zondaar recht. Dan gaat die de zonde haten.¹⁰ J.W. Tunderman¹¹ ziet hetzelfde probleem (als ik) en gaat er op in. Hij stelt dat we in zondag 23 onszelf als goddelozen moeten zien. We zijn dat niet, maar we moeten onszelf wel zo zien, want God rechtvaardigt alleen goddelozen. Dat is geen 'toneel', maar dat moet om de leer van de rechtvaardiging goed te kunnen begrijpen. Goddeloosheid is onze oorspronkelijke levenshouding en dat is nog te zien, ook al is deze realiteit door Gods genade teruggedrongen en overwonnen. Tunderman (de enige die echt op deze vraag ingaat) verdedigt de aanklacht van het geweten door er op te wijzen dat we onszelf in de rechtvaardiging als goddelozen moeten zien (hij zal dus ook bedoelen, als mensen die nog altijd uit zijn op elk kwaad). God rechtvaardigt goddelozen. Dat is ongetwijfeld juist. Als we ontkennen zondaars te zijn, krijgen we geen vergeving (1 Johannes 1:10). Maar het gaat er juist om hoe

het met ons gesteld is ná onze rechtvaardiging. Dan stelt Tunderman dat de realiteit (van het goddeloos zijn) door Gods genade teruggedrongen en overwonnen is. Maar ons geweten klaagt: je bent dan nog steeds uit op elk kwaad. De vraag is of dat klopt. Met Tunderman komen we hier dus ook niet uit. Het klopt in ieder geval niet met de ervaring van velen. Deze aanklacht van ons geweten maakt ons

we zijn dat niet, maar we moeten onszelf wel zo zien, want God rechtvaardigt alleen goddelozen

gemakkelijk moedeloos en ontnemt ons strijd-lust. Ook al ben je rechtvaardig verklaard (al vanaf je eerste levensmoment, denk aan de doop) en al heb je vele malen brood en wijn ontvangen tot 'volkomen vergeving van al onze zonden', toch ben je nog steeds uit op elk kwaad. Er gebeurt dus inwendig niets in ons. De boze neigingen zijn voor en na de bekering even sterk. Een leven lang vechten tegen je zonden heeft op dit gebied geen enkel effect. Wat heeft het dan voor zin te bidden om groei in het geloof, in een heilig 'zielenleven'? We blijven toch uit op elk kwaad. Waar hier de nadruk op gelegd wordt, zie je ook uitwassen in bijvoorbeeld het uitgaansleven van de jeugd. Logisch, waarom zou je je best doen, als ook de oudere gelovigen nog steeds uit zijn op elk kwaad en je dus van je verkeerde verlangens in geen enkel opzicht afkomt?

Heiliging

Het is duidelijk dat we met deze aanklacht van het geweten terecht komen op het gebied van de heiliging. Dat is niet het onderwerp van zondag 23, maar in het leven is niet alles in vakjes in te delen. Als ik het goed zie is 'heiliging' de zwakke plek in ons kerkelijk leven. Velen leven voor zichzelf, voor hun gemak, voor welvaart. Inzet voor kerk en Koninkrijk van God neemt zienderogen af. Er heerst grote matheid en traagheid. Er is veel ijver en inzet, maar dan voor eigen levensvreugde. Daarin onderscheiden we ons nauwelijks van de doorsnee Nederlander en daar ligt dan ook de oorzaak, naar mijn waarneming. De genoemde formulering van de HC, zeker als die gelezen wordt als een feit, zal ons zeker niet versterken in een heilig leven.

Maar de Geest werkt wel degelijk. In Galaten 5 staat meer dan de "werken van het vlees" (cf. noot 4). Er mag melding gemaakt worden van 'de vrucht van de Geest' als ook feitelijke realiteit. Hij boekt ook resultaten, ook in ons hart, onze gedachten, onze verlangens en begeerten. De wedergeboren mens wordt zo door de Geest bewerkt (antwoord 8 HC) dat hij *niet* meer uit is op elk kwaad. De Geest komt met ons verder. De zonde wekt in ons wel allerlei begeerten op

(Romeinen 7:7-12). Maar die begeerten worden wel veranderd, bekeerd. Paulus gaat nog wel de fout in, maar dan doet hij wat hij *haat* (Romeinen 7:15). Zijn daden zijn dan *in strijd met zijn wil* (Romeinen 7:16, 20). Hij *wil* het goede wel (18, 21), hij *verlangt* daarnaar en *wil* het kwade vermijden (19). *Innerlijk* stemt hij vol vreugde in met de wet (22). Tegelijk lezen we in dit gedeelte van de brief aan de Romeinen ook andere geluiden: door mijn natuur ben ik uitgeleverd aan de wet van de zonde (14), de zonde heerst in mij (17, cf. 24), in mijn eigen natuur is het goede niet aanwezig (18, 20), in *alles* wat ik doe, zie ik een andere wet, die van de zonde, die in mij leeft (23), door mijn natuur onderwerp ik mij aan de wet van de zonde.

de Geest boekt in de wedergeboorte positieve resultaten

Als we proberen in kaart te brengen wat Paulus hier bedoelt,¹² lijkt mij duidelijk dat hij er naar zijn (bekeerde) wil op uit is de Here volkomen te dienen, maar dat dit in de praktijk niet lukt.¹³ Door één zonde ben je van God vervreemd en uitgeleverd aan de wet van de zonde (14). Die zonde is een grote macht die 'heerst' (17, 24), maar dat is nog wat anders dan dat die altijd over-heerst.¹⁴ Ook betekent dit niet dat je niet naar het goede kunt verlangen. Je kunt tegen 'heersers' in (willen) gaan. Dat is ook het probleem dat Paulus in vs. 23 vermeldt. Als hij vermeldt dat het goede in zijn natuur niet aanwezig is (18, 20) en tegelijk dat hij verlangt naar het goede (15v., 18-22) zal dit betekenen dat het pure goed (het goede van voor de zondeval, van Christus) niet in zijn natuur aanwezig is of dat het in zijn oorspronkelijke natuur, de natuur van de gevallen mens niet aanwezig is. Maar de bekeerde mens is niet meer uit op elk kwaad! De wet heeft de liefde van Paulus' hart (hij noemt die in 7:22 'de binnenmens').¹⁵ De Geest boekt in de wedergeboorte positieve resultaten. Ons geweten moet in dit opzicht krachtig worden tegengesproken. Laten oudere gelovigen daarvan krachtig getuigen!¹⁶ Er is in een leven met de Here wel degelijk winst te boeken, geestelijke winst (1 Timoteüs 6:6).¹⁷ Wat valt er bevrijdend te (s)preken over deze Zondag van de Catechismus, juist door de aanklachten van het geweten te falsifiëren.

Alternatief

Wellicht zou dit gedeelte van antwoord 60 als volgt omschreven kunnen worden:

we zijn rechtvaardig voor God door ons geloof. We gaan er even vanuit dat ons geweten ons zou kunnen aanklagen dat we tegen al Gods geboden zwaar gezondigd en niet een daarvan gehouden hebben en dat

we nog steeds uit zijn op elk kwaad, maar dan nog schenkt God ons de volkomen voldoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus en ben ik voor Hem als iemand die nooit zonde had gehad of gedaan en die al de gerechtigheid had volbracht die Christus voor mij volbracht.

Dr. P.L. Voorberg is predikant van de Gereformeerde Kerk te Emmeloord.

Noten:

1. Antwoord 8 vraagt: maar zijn wij zo verdorven dat wij helemaal onbekwaam zijn tot iets goeds en uit op elk kwaad? Met als antwoord: "ja, behalve wanneer wij door de Geest van God opnieuw geboren worden". Daaruit volgt dat wedergeboren mensen dus niet "... uit zijn op elk kwaad". Van het tekstbewijs kan alleen 2 Kor. 3:5 als argument aangevoerd worden. Paulus memoreert daar dat hij "wierook" is, die Christus brandt voor God (2 Kor. 2:15). Die "bekwaamheid" dankt hij aan God (2 Kor. 3:5). Met een beetje goede wil kun je daar een stukje schriftbewijs uit afleiden voor dit deel van antwoord 8. Volgens R. Bultmann wordt met Paulus' bekwaamheid "Urteile fällen, etwas in seinem Wert beurteilen" bedoeld (Bultmann, R. *Der zweite Brief an die Korinther*. Kritisch-Exegetischer Kommentar über das Neue Testament ..., z.j. [1976], a.l.) en volgens H.J. Jager Paulus' apostelschap (Jager, H.J. *De tweede brief aan de Korinthiërs*. College-dictaat, uitgave buiten verantwoordelijkheid van prof. Jager, 1970, Kampen, a.l.).
2. Het is van belang, ook voor het vervolg van dit artikel, vast te stellen dat hier een gelovige aan het woord is. Het gaat erom hoe je rechtvaardig bent voor God. Met als antwoord: alleen door een waar geloof... Zo'n gerechtvaardigd mens wordt dan door het geweten tot twijfel gebracht. Wie niet gelooft, dus niet gerechtvaardigd is, heeft van dit soort aanvallen geen last. Het perfectionisme zal dat niet toestemmen. Zie voor de bestrijding daarvan bijv. Genderen, J. van/Velema, W.H. *Beknopte gereformeerde dogmatiek*, z.j. [1992], Kampen, 593v.
4. De lezer herkent vast wel het rijtje van 'onze eigen wil' uit Galaten 5:19v. Op de keuze van deze voorbeelden (dit rijtje) kom ik nog terug.
5. De Duitse Vorlage van de HC heeft een gelijkkluidende tekst: also, dasz, ob, mich schon mein Gewissen anklagt... De Latijnse tekst geeft ruimte om de genoemde aanklacht van het geweten als een veronderstelling te lezen: adeo ut licet me mea conscientia accuset... (zelfs al...), zie Brink J.N., Bakhuizen van den *De Nederlandsche belijdenisgeschriften*. In authentieke teksten met inleiding en tekstvergelijkingen, 1976, Amsterdam, 180.
6. De NBG (1951) had i.p.v. hart: geweten. Het lijkt me dat we tussen het hier bedoelde hart en 'geweten' geen verschil moeten zien.
7. Ik vermeld hier alleen de werken die iets relevants vermelden m.b.t. mijn vraagstelling. Velen stellen dit niet aan de orde, bijv. Holwerda, B. *De dingen die ons van God geschonken zijn*. Catechismuspredicatiën, 1954, Goes, 153-163.

8. Ursinus, Z. *Het schatboek der verklaringen over de Heidelbergse Catechismus* (bewerking J. v.d. Haar), 1977, Dordrecht, 519v.
9. Abma, G.H. Zondag 23 en 24, in: Bank, J.H. van de e.a. red. *Kennen en vertrouwen*. Handreiking bij de prediking van de Heidelbergse Catechismus, 216.
10. Schuurman, L. *Credere Christo*. Nieuw Commentaar Heidelbergse Catechismus, II, z.j. Aalten, 162.
11. Tunderman, J.W. *'t Beginsel der eeuwige vreugde*. 52 catechismuspreeken, 1949, Goes, I, 222v.
12. Cf. Bruijne, A.L.Th. de e.a. Romeinen 7 en groei in heiliging: samen een stap verder, in: *De Reformatie*. jrg. 72 (1997), 548 e.v.
13. J. van Bruggen schrijft dat de mens vol is van harts-tochten en begeerten (Romeinen 6:12), die hij vaak de vrije teugel geeft (Bruggen, J. van *Romeinen*. Christenen tussen stad en synagoge, 2006, Kampen, 109).
14. J. van Bruggen wijst er op dat de NBV minder goed vertaalt met het woord 'heersen'. De NBG gaf beter weer met 'inwonen' (Bruggen, J. van *a.w.*, 110).
15. Bruggen, J. van *a.w.*, 110.
16. Een vorm daarvoor beoefenen we in onze gemeente door van tijd tot tijd de jongeren die belijdenis gedaan hebben (tot de leeftijd van 25 jaar) in gesprek te brengen met ouderen over zaken van het leven met de Heer. We willen dit nog uitbreiden door ouderen te vragen de bijbelstudieverenigingen van de jeugd van 12-25 een keer te bezoeken en door groepjes jeugd (o.l.v. de diaconie) een avondje te laten 'buurten' bij de ouderen van de gemeente.
17. De goddeloze wordt gerechtvaardigd (cf. noot 11 en het daarbij behorende gedeelte in de hoofdtekst), maar deze goddeloze die om Christus gerechtvaardigd is, wordt ook metterdaad (en ten dele) rechtvaardig. Dat noemen we heiliging (Genderen, J. van/Velema, W.H. *a.w.*, 565).

uit de kerken

Staphorst - beroepen: P. v.d. Berg te Veendam

Delfzijl - beroepen: A.J. Balk te Maassluis

Ede-Zuid - bedankt voor beroep:
J. Holtland te Zeewolde

Voor de **classis Axel** is na beroepbaarstellend onderzoek in de weg van art. 8 KO toegelaten om te staan in het ambt van dienaar van het Woord: Ph.R.G. de Coster, Lazuurstraat 13, 9000 Gent, tel. 00329 2216973, e-mail: philip_de_coster@hotmail.com
Br. de Coster is na 16 juli 2007 bereikbaar.

HOOFDREDACTEUR:

Prof. Dr. B. Kamphuis, coördinator
'Achtergronden'

EINDREDACTEUR:

Dr. A.L.Th. de Bruijne

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Dr. E.A. de Boer, coördinator 'Meditatief',
Drs. I.D. Haarsma, Prof. Dr. G. Kwakkel,
Drs. B. Luiten, coördinator 'Kerkelijk leven'
en 'Wandelen met God',
Prof. dr. S. Griffioen, J. Westert, coördinator
'Samenleving'.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, coördinator 'Opvoeding en onderwijs', J.M. de Jong, rubriek 'Kunst', Drs. G. Riemer, coördinator 'Van binnen naar buiten', Dr. J. Smelik, rubriek 'Kerk en muziek', Drs. H. Veldman, rubriek 'Kort historisch'.

BESTUURSLEDEN STICHTING

DE REFORMATIE:

A. Verhoeff (voorzitter),
Drs. B. Bos (secretaris),
F.H. Haveman (penningmeester)

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636
Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv. Bedum

ADMINISTRATIE EN

ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,95 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december

- opzegging van het abonnement dient 1 maand voor aanvang van het nieuwe abonnementsjaar schriftelijk of per e-mail te geschieden (voor 1 december)
- Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en slechtzienden.
Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Zin en onzin van een 'Amerikaans' avontuur

van binnen
naar buiten

Onlangs ging een groep van 21 Nederlandse predikanten en kerkelijk werkers naar de Verenigde Staten om een conferentie van Redeemer Presbyterian Church in New York City te bezoeken. Dit bezoek stond niet op zich. Het is intussen al meer dan 10 jaar geleden sinds de eerste Nederlanders de ervaringen vanuit New York mee naar Nederland namen en sinds die tijd zijn velen voor cursussen en conferenties overzee gevlogen om telkens maar weer inspiratie op te doen bij die ene kerk in New York.

M. Horsman ■

1. Waarom Amerika?

De dikwijls gestelde vraag waarom een Nederlandse gereformeerde naar Amerika moet voor inspiratie lijkt me eenvoudig te pareren. Een verwijzing naar de globalisering en een blik op de kerkgeschiedenis lijken mij voldoende. De vraag wordt natuurlijk gesteld omdat men onvrede vermoedt ten aanzien van de kerk en theologie in Nederland. En dat vermoeden is terecht. Er is onvrede: over het gebrek aan gedeelde visie voor de toekomst van de kerken, het interne kerkelijke gekissebis, het liturgische geharrewar. En intussen lijkt het christelijke geloof zo weinig relevant. Intussen lijkt een kerkelijke gemeenschap zo vaak niet meer dan een rest van de verzuiling. Het valt ons zo moeilijk het geloof zodanig neer te zetten dat ook niet-christenen zich door de boodschap aangesproken voelen en geroepen tot een nieuw leven. Voor kerken in de grote stad, vaak klein, omringd door een onchristelijke cultuur en voortdurend bedreigd in hun voortbestaan zijn deze vragen nog extra acuut.

Het is dan op zich ook niet zo vreemd dat een confrontatie met Redeemer Presbyterian Church bij sommigen tot groot enthousiasme leidde. Hier was eindelijk een kerk zoals we die zelf al jaren zochten. Midden in de grote seculiere stad New York was daar die kerk met een helder evangelie. Prediking en liturgie waren intelligent, eigentijds, aantrekkelijk en gereformeerd. Hier sprak iemand over verbond en heilshistorie, schuld en genade, rechtvaardiging en heiliging. En jonge stadse mensen kwamen bij honderden, bij duizenden.

2. Tijd voor evaluatie

Het enthousiasme over Redeemer heeft intussen geleid tot een vrij brede beweging. De laatste vijf jaar is er sprake van een structurele invloed van Redeemer op predikanten en andere betrokken gereformeerden via conferenties, cursussen, boeken en coaching. De hele idee van gemeentestichting of 'church planting' is rechtstreeks overgenomen van Redeemer. De visiedocumenten van Via Nova (CGK Amsterdam) en Stadshartkerk (GKv Amstelveen) ademen de geest van Redeemer Presbyterian Church.

Het is, na die vijf jaar, tijd voor een simpele evaluatieve vraag: wat levert het nou uiteindelijk allemaal op, die talloze vlieguren en vele conferenties? Natuurlijk, persoonlijk is het op zich heel aardig om een keer New York te bezoeken, maar wat levert het de kerken in Nederland uiteindelijk op? Wat is, met andere woorden, de bruikbaarheid van Redeemer voor kerk en theologie in Nederland? Bij deze vraag wil ik in dit artikel graag stilstaan. Meer kritisch toegespitst zou ik de vraag in twee deelvragen als volgt willen formuleren: (1) Is het wel effectief om in een volledig andere cultuur ideeën op te doen voor kerkelijk opbouwwerk in Nederland? En (2) wat moeten we met de schaduwzijde van de invloed van Redeemer: de spanning die een andere manier van benadering van kerk-zijn oplevert binnen het vrijgemaakt gereformeerde kerkverband?

3. Leren in fasen

Het is, denk ik behulpzaam om goed te onderscheiden op welke wijze Redeemer invloed heeft in Nederland. Ik denk dat er drie fasen zijn te onderscheiden in de wijze waarop Nederlanders hebben getracht om de 'Redeemer' naar Nederland te halen. Deze fasen verschillen van mens tot mens en liepen in praktijk vaak door elkaar heen. Deze fasen zijn ook te beschouwen als een leerproces ten aanzien van de eigen kerkelijke praktijk.

Fase 1: Vorm - in de eerste fase was men in Nederland vooral onder de indruk van de krachtige gereformeerde prediking van Tim Keller en de frisheid van de kerkdiensten van Redeemer (vergelijk de artikelen van ND-journalist Aad Kamsteeg over Redeemer uit 1995). Deze vorm van kerk-zijn bleek heel aantrekkelijk voor niet-christelijke stedelingen. Dat willen wij ook, dachten velen. Het moet toch mogelijk zijn ook in een Nederlandse stad een hippe gereformeerde kerk te beginnen. Als we nou eens preekten zoals Tim Keller preekt, als we nou eens zongen zoals die gemeente zingt, als we ons nou eens presenteerden zoals Redeemer zich presenteert... Deze eerste fase was er één van groot enthousiasme. Dankzij dit enthousiasme zijn er initiatieven ontwikkeld voor gemeentestichting en kwamen er structurele contacten met Redeemer.

Fase 2: Proces - Al snel kwam men er achter dat je niet zomaar even 'een kerk begint' à la Redeemer. Gemeentestichting is niet iets wat je zomaar even doet. En ook het 'nadoen' van Redeemer bleek, zo niet onmogelijk, dan toch volstrekt ongeloofwaardig in een Nederlandse context. De 'vorm' van prediking en eredienst van Redeemer bleek ook het resultaat van een ontwikkeling in reactie op de specifieke omstandigheden van New York. In juist die specifieke omstandigheden vonden ze hun kracht. Men kwam er achter dat het belangrijker is te focussen op de wijze waarop Redeemer het hele proces van kerkplanting heeft aangepakt, de werkwijze, de contextualisatie. Niet het kopiëren van het product, maar het navolgen van een proces kwam in de belangstelling te staan.

Fase 3: Theologie - Op de conferentie voor gemeentestichters, eind maart in de VS, merkte ik dat de meeste gemeentestichters nog een stapje dieper willen gaan. Want praten over vormen en processen op zich is leeg. Ging het niet om de inhoud, het evangelie? Zeker, daar gaat het om. Gemeentestichters hebben behoefte aan theologie en theologiseren: wat is het god-, mens- en wereldbeeld van een specifieke groep mensen en hoe kan de gereformeerde theologie in dat wereldbeeld inbreken? Ik heb het hier dus over een

theologie die naar zijn aard niet statisch is en ook niet slechts een oude positie herhaalt ten opzichte van nieuwe ontwikkelingen. Gemeentestichters hebben, zagezegd, behoefte aan een Creatieve Gereformeerde Theologie. Het moet een theologie zijn van de werkvloer, een dynamische, participerende theologie. En dan bedoel ik niet dat een theoloog samen met een groep of gemeente op zoek moet naar wat de waarheid is in hun situatie. Het evangelie is geen democratisch vastgestelde gedachte, maar een openbaring van God. Maar wil het evangelie werkelijk met kracht gebracht kunnen worden, dan zal de missionair ingestelde theoloog zelf moeten participeren op de rand van kerk en samenleving, in een voortdurend gesprek met gelovigen en ongelovigen; in dat gesprek is durf vereist om het oude evangelie steeds weer op nieuwe wijze te formuleren.

4. Hoe effectief?

Terug naar de hoofdvraag van dit artikel: hoe effectief is het dus, om de ideeën voor kerkopbouw te 'lenen' uit een heel andere cultuur? Zeer ineffectief, zelfs contraproductief als je denkt specifieke vormen van kerk-zijn over te kunnen nemen. Dat geldt overigens niet alleen richting Redeemer, maar ook richting Willow Creek en Saddleback. Net zo goed als dat geldt richting ons eigen verleden: het blijven hangen in een oude cultuur is uiteindelijk ook contraproductief.

Meer en meer komen gemeentestichters in Nederland er achter hoe anders Nederland is dan New York. Allerlei typisch Amerikaanse en Newyorkse karaktertrekken hebben Redeemer gevormd: het 'religieuze' van de Amerikaanse maatschappij, de verpolitisering van het publieke debat, de tegenstelling tussen blank en zwart, democraten en republikeinen, stad en platteland. De prediking van Keller staat bol van de verwijzingen naar typisch Anglo-Amerikaanse cultuuruitingen, christelijk en seculier: Tolkien, C.S. Lewis, Shakespeare, the Great Awakening, Charles Dickens. De kerkelijke structuur van Redeemer is opgezet rond typisch Amerikaanse verwachtingen: de kerk als vangnet voor de achtergestelden, religieuze betrokkenheid als een intrinsiek 'goed' iets en een onstuitbaar optimisme ten aanzien van de menselijke mogelijkheden.

Wie dit hele pakket probeert te vertalen naar een Nederlandse situatie kan misschien met een enkel ding heel veel, met sommige zaken vrij weinig en met veel dingen helemaal niets. Voor Nederlandse gemeentestichters ligt er dus onverminderd een uitdaging om scherp te krijgen wat de typisch Nederlandse (of bijvoorbeeld typisch Amsterdamse) eigenschappen en verhaallijnen zijn. Iets wat iemand als Stefan Paas in zijn publicaties

overigens vrij overtuigend doet.¹ Als iets een belangrijk effect is geweest van de invloed van Redeemer is het wel de gezamenlijke overtuiging dat hier onze grootste uitdaging ligt. En dat hier enkel vooruitgang is te boeken door het te blijven proberen en eigen vormen te ontwikkelen in de prediking en kerkelijke praktijk.

Aan de andere kant moeten we verschillen tussen Amerikaanse en Europese stedelingen ook weer niet overdrijven: men deelt de verwarring ten opzichte van de diversiteit van culturen, de huiver voor de opkomst van de islam en het islamitisch gemotiveerd terrorisme. Maar ook dieper liggen er sporen: het afkeren van én het verlangen naar een duidelijke moraal, soms tegelijkertijd, het probleem van de individuele vrijheid en de grenzen daarvan. Het moet allemaal ter sprake komen in een operationele gereformeerde theologie, het moet allemaal verwerkt worden in een relevante kerkelijke praktijk.

Dit is wat velen bedoelen met het woord 'contextualisatie'. Het evangelie dient zich te vormen naar de context. Zoals de Zoon van God niet in algemene zin 'mens' werd, maar een concrete menselijke persoon, namelijk Jezus van Nazareth, zo bestaat er ook niet zoiets als een 'algemeen evangelie'. Het evangelie is gericht op mensen in hun concrete situatie, om hen daarin God te brengen, en genezing, en bevrijding die het hele leven omvat.

5. Kerkelijke spanning

Gemeentestichting vraagt, met andere woorden, om voortdurende aanpassing van de wijze van kerk zijn. Dit levert natuurlijk kerkelijke en theologische spanningen op. Om met dat laatste te beginnen: gemeentestichting heeft een heel andere benadering van kerkelijke structuren dan binnen het kerkverband van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt gebruikelijk is. Lange tijd heeft ons kerkverband ernaar gestreefd om zaken landelijk zo eenduidig mogelijk te regelen. Voor alles moest gegarandeerd worden dat overal het evangelie trouw werd verkondigd, de sacramenten juist werden bediend en ambten bijbels ingevuld. Dit kon gegarandeerd worden door reglementen op te stellen en elkaar te houden aan landelijk gemaakte afspraken.

Gemeentestichters kunnen - vanwege de aard van het werk - erg weinig met dat soort afspraken. De totaal nieuwe situatie en de confrontatie met onkerkelijken waaruit nog een kerk moet gaan ontstaan, vraagt om een aangepaste benadering. Een predikant die iemand doopt temidden van een groep mensen die zoiets nog nooit heeft meegemaakt, kan niet uit de voeten met een voorgeschreven formulier uit het kerkboek. Een gemeentestichter in een blanke sociale achterstands-

wijk kan zich niet te veel bekommeren om het inbrengen van een voor de toehoorders totaal onbekende muzikale traditie van psalmen en Liedboek - hij zal andere bijbels-verantwoorde liederen willen gebruiken of ter plekke ontwikkelen.

Er ligt hier natuurlijk een behoorlijk spanningsveld, omdat er groot verschil van inzicht is over hoe groot de ruimte kan zijn voor gemeentestichters om binnen die ruimte hun eigen lijn te trekken. Sommigen willen van geen enkele afwijking van de kerkelijke regels weten, maar velen voelen het probleem van de gemeentestichter goed aan. Momenteel wordt er op classicaal niveau bekeken onder welke voorwaarden aan projecten van gemeentestichting meer kerkelijke ruimte gegeven kan worden, zoals dat ook binnen het verband van de Christelijk Gereformeerde Kerken al gebeurd is. Het maken van dergelijke afspraken lijkt mij een goede zaak. Toch moet dit er niet toe leiden dat de kerkelijke spanning wordt weggenomen door bijvoorbeeld alles achter weer een nieuwe regeling vast te spijskeren. De grootste fout die men nu kan maken, is opstellen van nieuwe regels waar iedereen zich vervolgens precies aan moet houden. De kunst is de spanning te laten bestaan. Gemeentestichting is een proces van *trial and error*. Het is goed om theoretisch na te denken over hoeveel ruimte er moet zijn voor gemeentestichting, maar nog belangrijker is het die ruimte op te zoeken en af te tasten waar de grenzen liggen.

6. Theologische spanning

Die spanning kan namelijk juist uitermate heilzaam zijn. Want het gaat hier zozeer om vragen rond de toepassing van kerkelijke regelgeving, als wel om de vraag naar het wezen van de kerk zelf. Contextualisatie betekent dat prediking en kerkelijke praktijk van elke gemeentestichting er weer anders uit kan zien. Zelfs binnen een stad als Amsterdam zal een kerk in Oud-Zuid er volledig anders uit kunnen (en zelfs moeten) zien dan een gemeente in de Indische Buurt. Maar wat delen die twee projecten dan nog in hun 'kerk'-zijn?

Formeel functioneren binnen het verband van de GKv natuurlijk de confessionele 'kenmerken van de ware kerk' uit artikel 27 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Maar die kenmerken zijn zo ruim en krap te interpreteren als een ieder maar wil. Veel interessanter zou het zijn om op zoek te gaan naar wat genoemd is een *Reformed Ecclesiological Minimum*.² Of: wat is er positief en bijbels te zeggen over de kenmerken van de christelijke kerk? Dat is een vraag voor zendingskerken en gemeentestichtingen samen.

Het is een vraag die relevant wordt op het moment dat de eenheid en identiteit van een kerk niet meer te vinden is een uniforme

vormgeving van prediking en liturgie. En dat is inderdaad steeds minder het geval. Gereformeerden zullen moeten gaan wennen aan een steeds diversere kerkelijke praktijk. In die zin moeten ook predikanten bereid zijn bij elkaar door de vorm en het proces heen te kijken naar het hart van de kerkelijke praktijk: het evangelie van Jezus Christus en niets anders dan dat.

Martijn Horsman studeerde theologie in Kampen (Broederweg) en werkte voor het 'herplantingsproject' Stads-hartkerk in Amstelveen. Hierna woonde en werkte hij een jaar in New York, waar hij een cursus volgde bij Redeemer Presbyterian Church. Op dit moment is hij bezig met de voorbereiding voor een gemeentestichtingsproject in Amsterdam, Indische Buurt (Project Oost). Lees zijn weblog op <http://blogs.streamedge.com/martijn>.

Noten:

1. Stefan Paas, *Jezus als Heer in een plat land. Op zoek naar een Nederlands evangelie*. Zoetermeer: Boeken-centrum, 2001, 209 p. En: *De werkers van het laatste uur. De inwijding van nieuwkomers in het christelijk geloof en de christelijke gemeente*. Zoetermeer: Boeken-centrum 2003, 312 p.
2. De zoektocht naar een dergelijk *Reformed Ecclesiological Minimum* vormt de inzet van de Internationale Cursus van de IRTT (de trainingsafdeling van *De Verre Naasten*) in Dalfsen, 2007.

Persbericht

Deze Soedanese jongen heb ik in juni 1991 gefotografeerd in Pochalla, bij de Akobe rivier in Zuid-Soedan, aan de grens met Ethiopië. Samen met achtduizend andere jongens was hij naar Ethiopië gevlucht, maar moest daar ook weer weg omdat er in Ethiopië een nieuwe dictatuur kwam die geen Soedanese vluchtelingen op Ethiopisch grondgebied duldde. De jongens liepen wekenlang zonder eten, ze voedden zich met boombladeren. Ik wilde foto's maken van hun troosteloze situatie, maar als ik mijn camera op hen richtte, lachten ze hun tanden bloot. 's Nachts moesten ze slapen onder de blote hemel, in de stromende regen blootgesteld aan duizenden muskieten. Na zó'n nacht lachten de jongens niet meer en kon ik hun uitzichtloze situatie vastleggen. Maar ik maakte ook een foto van deze jongen die, ondanks zijn ellendige omstandigheden, vrede met zijn Schepper uitstraalt.

Kleinste geëxposeerde foto ooit
in 'de kleine kerk' in Steenwijk

Een wereldrecord wil fotograaf Jaco Klamer vestigen, namelijk die van: 'de kleinste geëxposeerde foto ooit'. De foto hangt op de tentoonstelling 'Beelden uit de Werkelijkheid' in 'de kleine kerk' in Steenwijk. Bezoekers met een scherpe blik kunnen op de expositie een foto zien van een Soedanese vluchteling, in 1991 gemaakt voor het 'kleinste' Nederlandse dagblad, nu afgedrukt op een formaat van 3,4 bij 5 millimeter.

'De kleine kerk' in Steenwijk opent op 9 juli om 19.15 haar deuren voor de fototentoonstelling 'Beelden uit de Werkelijkheid' van Jaco Klamer, die om 20.00 dichtertlijk wordt geopend door de Zwolse stadsdichter Lenze Bouwers. Jonge solisten van Henk Ophoff verzorgen tijdens de opening een swingende muzikale bijdrage.

Jaco Klamer toont op de tentoonstelling foto's uit Nederland, maar ook van een vluchtende Soedanees, hongerende Papoea's, een zieke Ethiopische en een ontheemde jongen uit Mozambique. De Amersfoortse fotograaf werd geboren en groeide op in het oerwoud van Nederlands Nieuw-Guinea, waardoor hij zich sneller thuis voelt in de tropen dan in het kille Nederland. Jaco Klamer maakt 'Beelden uit de Werkelijkheid' voor het Nederlands Dagblad en voor andere opdrachtgevers.

Kleine Kerk in Steenwijk, Vrouwenstraat 5
Op 11, 18 en 25 juli en 1, 8 en 15 augustus
van 10.30 tot 16.00

Aanvulling boekbesprekingen

J. Westert schreef in nr. 38:
n.a.v. *Predikant tussen baan en ambt*, onder
redactie van prof. Mr. F.T. Oldenhuis, uitgege-
ven bij de Protestantse Pers, Heerenveen, serie
religie en recht.

J.M. Oldenhuis schreef in nr. 39:
n.a.v. *Een rein hart*. Rituele reinheidsterminologie
in spirituele contexten van het Oude Testament.

Auteur: M.H. Oosterhuis
Uitgever: Barnabas
ISBN: 97890 58296 252
Prijs: € 29, 95
Pagina's: 298

Zendtijd voor kerken

Op D.V. **zondag 15 juli** wordt om **17.02 uur**
een kerkdienst uitgezonden van de Gerefor-
meerde Kerk in Amersfoort-Emiclaire via
Radio 5. Ds. Jan Beekhuis preekt over het
thema 'Zonder God niet te genieten.' Aan
deze dienst wordt meegewerkt door organist
Harry van Wijk en trompettist Alfred Jonker.

Persbericht

Werkgroep Herdenking Calvijn 2009

Op 10 juli 2009 zal het 500 jaar geleden zijn dat de reformator Johannes Calvijn geboren werd. Calvijn heeft een fundamentele bijdrage geleverd aan de Europese ontwikkelingen op het gebied van zowel kerk en theologie, als van cultuur, wetenschap en politiek. Wereldwijd wordt het blijvende belang van zijn denken erkend en om die reden is het dat in 2009 in alle werelddelen uitvoerig bij Calvijns leven en werken wordt stilgestaan. Van China tot Mexico en van Libanon tot Nigeria worden allerlei activiteiten ontwikkeld om dit jubileum zowel wetenschappelijk als populair vorm te geven.

Aangezien Calvijns betekenis voor de Nederlandse kerk en cultuur onomstreden groot is, spreekt het voor zich dat ook in ons land bij dit jubileum wordt stilgestaan. Daartoe is op uitnodiging van het Instituut voor Reformatieonderzoek een werkgroep tot stand gekomen die in dezen stimulerend en coördinerend op wil treden. De Werkgroep Herdenking Calvijn 2009 bestaat uit vertegenwoordigers van verschillende uit de Reformatie voortkomende kerken, te weten: Prof. Dr. H.J. Selderhuis (CGK), voorzitter
Drs. W.A. den Boer (CGK), secretaris
Dr. E.A. de Boer (GKv)
Drs. M. Golverdingen (GG)
Dr. R.H. Reeling Brouwer (PKN)
Drs. D. Timmerman (NGK)
Drs. P.J. Vergunst (PKN)
Dr. W. van Vlastuin (HHK)

De werkgroep stelt zich met het oog op de Calvijnherdenking de volgende drie taken ten doel:

1. Aandacht vragen voor de blijvende actualiteit en relevantie van de theologie van Calvijn en die zelf aantonen, waarbij we ons ook richten op de jongere generatie.
2. Het wegnemen van in de samenleving heersende karikaturen over Calvijn en het calvinisme.
3. Het organiseren van een Nationale herdenking van Calvijn in 2009, waarbij de uit de Reformatie stammende Nederlandse kerken en de overheid betrokken worden.

Met het oog op deze doelstelling is een website (www.calvijn2009.nl) gestart als platform voor de coördinerende, inventariserende en informerende taak van de werkgroep.

Namens de Werkgroep Herdenking Calvijn 2009,
Herman J. Selderhuis
voorzitter